

ILYÉS GÁBOR

A DIGITÁLIS PEDAGÓGIA KIHÍVÁSAI

Az iskola az életre készít fel. E kijelentő mondat végére nyugodtan tehetnénk más írásjelet is, hiszen sokan megkérdőjelezzik ennek az igazságát. Az életre való felkészítésben segíthetnek azok a kulcskompetenciák, amelyeket 2007-ben emeltek be a pedagógusok fogalomtárába (bár a kompetencia fogalmával már korábban is találkozhatunk). A kulcskompetenciák az egyik tanulmány szerzője szerint „nem mások, mint a Life Long Learning, azaz az egész életen át tartó tanulás szempontjából az európai Unió által fontosnak tartott, kiemelt kompetenciák”, vagyis „azok a mindenki számára szükséges kompetenciák, melyek az új információs társadalomban az élethez és a munkához elengedhetetlenek” (Falus–Vajnai, 2012). Az Európai Unió számára fontos, hogy tagállamai mindent megtegyenek a minőségi oktatás fejlesztésének érdekében, hiszen ez a versenyképességének, jövőjének egyik alapja. Ezért stratégiákat határoztak meg, projekteket dolgoztak ki, hogy az élethosszig tartó tanulás szükségességét felismertessék. Mint ahogyan az egyik szerző is megfogalmazta: „az iskola tehát nem marad az a »szent hely«, ahol irreleváns tudást közvetítenek napi sok órában, hanem olyan intézmény lesz, ahol a fiatalokat tényleg az életre készítik fel” (Falus–Vajnai, 2012). Az életre való felkészítés mellett a másik fontos gondolat,

amely a kulcskompetenciák bevezetését szükségessé tette az egész életen át tartó tanulás: „a tanulás többé nem azonos az iskolai tanulóval, hanem az egész életen horizontálisan és vertikálisan átívelő emberi tevékenység” (Falus–Vajnai, 2012). Ezért vezették be a 2006-os európai parlamenti és tanácsi ajánlás szerint az iskolában elsajátítandó nyolc kulcskompetenciát, amelyet a NAT 2007-es átdolgozása is átvett. Az ebben meghatározott, fejlesztendő kompetenciák sorában ott található a digitális kompetencia is, amely „felöleli az információs társadalom technológiáinak (Information Society Technology, a továbbiakban: IST) magabiztos és kritikus használatát a munka, a kommunikáció és a szabadidő terén” (web 1).

Tanulmányom első részében a digitális kompetencia fogalmát szeretném körbejárni, majd a folytatásban a cikkem folytatásában közölt példákon keresztül bemutatni, hogy a történelemtanítás során milyen lehetőségek adódnak e kompetencia fejlesztésére. A cikkem folytatásában közölt példák elsősorban II. Rákóczi Ferenc életére és az általa vezetett szabadságharcra vonatkoznak, de azok más történelmi korszakokra is adaptálhatók.

Marc Prensky 2001-ben megjelent cikkei óta szokás a tanulót „digitális bennszülöttné”, míg a tanárt „digitális bevándorlónak” nevezni (web 2).

Szerinte „az oktatás legnagyobb problémája napjainkban, hogy a digitális bevándorló tanárok, akik régi, elavult nyelvet beszélnek (a digitális kor előtti nyelvet), azon kínlódnak, hogy egy olyan csoportot tanítsanak, akik egy teljesen más, új nyelvet beszélnek” (web 3). Azon lehet vitatkozni, hogy tényleg ez lenne-e az oktatásban a legnagyobb probléma, de az biztos, hogy a diákok más nyelvet használnak, mint a tanáraik. Éppen ezért „az iskolák nem maradhatnak burokokban: a diákok mindennap magukkal viszik a változó világot a tanterembe, és ennek a hatása a tanár hozzáállásán múlik” (web 4). Szükséges a tanárnak digitálisan is kompetenssé válnia, ami gondolkodásmódjának változását, tanítási módszereinek átalakítását eredményezheti. Csak így maradhat versenyben a diákkal, főleg, ha le akarja kötni az órán a figyelmét, és meg akarja érteni az ő motivációit, viselkedésének mozgatórugóit. Szintén Prensky szerint: „az okos felnőtt bevándorlók elfogadják, hogy nem ismerik új világukat, és igénybe veszik gyermekeik segítségét, hogy tanuljanak és beilleszkedjenek”, míg „a nem-annyira-okos (vagy nem-annyira-rugalmas) bevándorlók azzal töltik idejüket, hogy zúgolódnak és visszasírják «régii országukat»” (web 3). Egy modern, a korrallal haladni kívánó pedagógus nem folytathat struccpolitikát, hanem fel kell ismernie a

szakmai megújulás igényét, és lépéseket is kell tennie ennek érdekében. A negyvenes éveikben vagy azon túl járó pedagógusok egyik legnagyobb kihívása, hogy megismerjék és megértsék a digitális generációt. E megértésből bontakozhat ki a folyamatos módszertani megújulás igénye: „Egy olyan új szellemű tanár, aki képes hozzásegíteni a tanulókat az aktív, önálló, de mégis közös ismeretszerzéshez, és folyamatos önképzéssel lépést tart az újdonságokkal, netán a saját tanulóival” (web 5). Ezért érdemes elgondolkodni azokon a tulajdonságokon, amelyek a született digitális tanuló és az emigráns digitális tanár közötti különbségeket hordozzák (web 6).

Ezt a kérdéskört járja körül Sántha Judit és Polonyi Tünde tanulmánya is, amely azért is fontos, mert az elolvasását és átgondolását követően jobban megismerhetjük a Z generáció tagjait, ezáltal pedig azt is megérthetjük, hogy mi célból szükséges a pedagógiai szemléletváltás (Sántha – Polonyi, é. n., 27–39). Egyre többet hallani a gyerekektől, hogy ennek vagy annak a megtanulására miért van szükség. Fogják-e használni valaha az életük során azt az ismerethalmazt, amelyet bizonyos tantárgyak elsajátítása szolgál? Úgy tűnik, igaz, hogy „érdeklődésük nagyon haszonelvűvé vált, nem képesek egyszerűen csak azért megtanulni dolgokat, mert mások ezt adták nekik feladatként, vagy, mert esetleg örömeiket is lelhetnék benne, sokkal inkább megkérdőjelezzik minden dolog hasznát, és sok mindent feleslegesnek tartanak” (Sántha – Polonyi, é. n., 34). Szintén a tanítási stratégiánk átgondolására készítet, hogy e generáció gyermekei „kevésbé szeretnek önállóan feladatot végezni, óriási igényük van a kooperációra, az összedolgozásra, szeretnek tehát úgy tanulni, hogy közben folyamatosan kommunikálnak társaikkal, és ennek megfelelően a jobban strukturált és irányított tanulást preferálják” (Sántha – Polonyi, é. n., 35). Azt is egyre inkább tapasztalni, hogy „egyre erősebb igényt mutatnak a megerősítés, valamint a visszajelzés iránt, azaz, hogy az általuk elvégzett, vagy esetleg megtanult dolgoknak köszönhetően hova jutottak el” (Sántha – Polonyi, é. n., 35). Összegzésük: „a mai diákoknak tehát öt dologra van leginkább szükségük ahhoz, hogy az iskolában hatékonyan tudjanak teljesíteni: partneri attitűdre, valós tananyagra, gamifikációra, szociális

készségekre, illetve megfelelő önértékelésre, énképre és felelősségre” (Sántha – Polonyi, é. n., 37). Mindezek az oktatási rendszer megújítását is feltételezik.

Megnyugtató, hogy Buda András kötetében a Prensky-féle, elsősorban a generációs különbségekből fakadó kategorizálást árnyalja és olyan új fogalmakat vezet be, mint „digitális nomád” és mint „digitális telepes” (Buda, 2017, 13). A „digitális telepes” kategóriájába sorolt tanárok többek között „gyakran készítenek bemutatókat, interaktív táblás anyagokat, nem egyszer korábban már sikerrel alkalmazott szemléltető anyagaikat, tanítási »trükkjeiket« alakítják át digitális formára” (Buda, 2017, 18). Megerősödik és felértékelődik a módszertani megújulás fontossága, már ha a pedagógusok szeretnék továbbra is a gyerekek figyelmét lekötöni, és számukra érdekes és izgalmas órákat tartani. „A digitális világ is folyamatosan változik, állandóan újjá kell születni, ha nem akarunk lemaradni” (Buda, 2017, 23). Digitális átállásra van tehát szükség, a digitális kompetenciáink fejlesztésére. Ezt a célt szolgálhatja az IKT eszközök még szélesebb körű használata, a tanulóknak még nagyobb mértékű bevonása a tudás elsajátításába és a projektpedagógia alkalmazása. Ez a tanár részéről pozitív hozzáállást, felfedezővágyat és kísérletezőkedvet is feltételez.

Ehhez az átálláshoz nyújthat gyakorlati tanácsokat Prievara Tibor könyve, aki a személyes pedagógiai szemléletváltásának történetét írta meg és foglalta össze tapasztalatait (Prievara, 2015). Megfontolásra érdemes az a gondolata, hogy a tanár honnan közelíti meg a pedagógusi tevékenységét: a tanulás vagy a tanítás oldaláról. Szerinte „az a pedagógus, aki inkább a tanulás (vagyis a diák) irányából közelíti a munkáját, sokkal szívesebben és akár még technikai akadályokat legyőzve is fejleszt magát ezen a téren” (Prievara, 2015, 47). Ennek a megközelítésnek a legnagyobb gyakorlati haszna lehet, hogy az IKT eszközöket sikerül hatékonyan integrálnia a tanulási folyamatba. Aki viszont a tanítás, vagyis a saját maga oldaláról közelít, annak ezek az eszközök kevésbé tűnnek vonzóknak. „Ilyen esetben is ki lehet lépni, és próbálkozni lehet az IKT eszközök bevezetésével, de itt az óravezetés és a pedagógiai hit olyan eszközöket fog előnyben részesíteni, amelyek a tanárközpontú oktatást képesek hatéko-

nyan támogatni” (Prievara, 2015, 47). A szemléletváltás egyik kulcsa tehát, hogy a pedagógusok honnan közelítik meg a munkájukat.

A „digitális átállás” kifejezés szerepel Racsko Réka kötetének címében is, amely Észtország és Finnország sikertörténetét mutatja be és hasonlítja össze a hazai helyzettel, miközben elemzi azt és több fogalmat is tisztáz (Racsko, 2017). Tanulmányában központi helyet foglal el az oktatás és a pedagógus szerepe. Gyakorló tanárként érdemes tudatosítani azokat a kihívásokat, amelyeknek a 21. századi pedagógusoknak meg kell felelniük: legyenek képesek „a hatékony tanulási környezet megteremtésére, a differenciálásra, az IKT integrálására tanári tevékenységükben, a teammunkára, a kooperációra” (Racsko, 2017, 74). A digitális pedagógusnak „olyan műveltséggel kell rendelkeznie, ami képessé teszi arra, hogy a későmodern információs társadalmat megértse, és felismerje a folyamatosan bővülő infokommunikációs eszköztár által kirajzolódó lehetőség horizontot, és ennek alapján tanári munkájában adekvát és konstruktív megoldásokat valósítson meg” (Racsko, 2017, 72–73). Nagy kihívás ez minden mai tanár számára, amit a felnövekvő generáció versenyképességének biztosítása miatt is meg kell lépnie. A digitális intelligencia fogalmának bemutatása során fogalmazza meg, hogy „a digitálisan intelligens embereknek a technológiai, tárgyi tudás és ismeretek mellett alapvető emberi értékekkel is rendelkezniük kell, például tisztelettel, tisztességgel, empátiával és megfontoltsággal, hiszen ezek az analóg mellett a digitális világban is alapvető értékek” (Racsko, 2017, 60). A „digitális bevándorló” vagy jobb esetben a „digitális telepes” szemé felcsillan ezeken a sorokon, és megnyugszik egy pillanatra a lelke, hiszen a „digitális átállással” az alapvető emberi értékek nem kell, hogy eltűnjenek! Sőt most érzi igazán, hogy ebben a digitális világban is mennyire szükség van rájuk. S talán ezen értékek átadása még történhet hagyományos módon is...

A 2016-ban készült Digitális Jólét Program – melynek részét képezi Magyarország Digitális Oktatási Stratégiája – egyik ösztönzője, hogy „a felnövekvő generáció versenyképessége, munkaerőpiaci esélyei szempontjából is elkerülhetetlen az oktatási rendszer azonnali és radikális digitalizálása”

(web 7). A jövő digitális iskoláját úgy mutatja be, ahol:

- „minden diák és tanár digitális eszközökkel (saját vagy iskolaival) digitális hálózatra kapcsolódik;

- digitális módszerekkel, digitális tananyagokat digitálisan felkészült tanárok oktatnak;

- az oktatás-adminisztráció és a tanárok továbbképzése is digitális alapon történik” (web 7).

A program kiemeli továbbá annak fontosságát, hogy „a digitális oktatás ne a hagyományos oktatás digitális eszközökkel támogatott változata legyen, hanem szemléletmódjában, módszertanaiban, követelményrendszerében is új, a digitális kor kihívásaira reflektáló nyitott oktatási környezet jöjjön létre” (web 7). Ehhez viszont az szükséges, hogy „a pedagógusok IKT-tudása, módszertani kultúrája, motivációja és használata feleljen meg a digitális oktatás követelményeinek” (web 7).

A különböző, elsősorban európai uniós pályázatok (TÁMOP, EFOP) céljai között szerepel, hogy „a digitális oktatási stratégia megvalósításában tanári továbbképzést, eszközbeszerzést és tantermi informatikai támogatást nyújtson” (web 8). Az eszközök biztosításán túl „annak érdekében, hogy a köznevelés rendszere képes legyen megerősíteni azokat az IKT alapkészségeket, amelyek az élethosszig tartó tanulás, és ezzel összefüggésben a munkaerőpiac számára kiemelt fontosságú, szükség van az intézmények és a pedagógusok megerősítésére ezen a területen” (web 8). A megerősítés mellett meg kell változnia a tanári hozzáállásnak, amely egyfajta szemléletváltást igényel, azonban ez az egyéb leterheltségek miatt nem biztos, hogy egyszerű, és valószínűleg nem is min-

denki hajlandó rá. Jók tehát a kitűzött célok, de a megvalósítás kulcsa, akár csak minden innovációnak, a tanár, aki a becsöngetés után magára zárja az ajtót, és onnantól kezdve az ő kezében van az irányítás, ő dönti el, hogy milyen módszerekkel tanít. Azonban minden objektív és szubjektív nehezítő körülmény ellenére „a világban zajló digitális transzformációt a pedagógusok nem hagyhatják figyelmen kívül, hanem értő módon, a változásokra felkészült irányítóként kell a diákjaik előtt állniuk” (web 9).

Az informatika tantárgy kerettantervi leírásában fogalmazták meg a következő elvárást: „Az informatika műveltségterület fejlesztési céljai – a tanulók váljanak a digitális világ aktív polgárává –, illetve a Nemzeti alaptanterv fejlesztési céljai, valamint az ott leírt digitális kompetenciák fejlesztése akkor valósulhatnak meg, ha az egyes tantárgyak, műveltségterületek tanítása és a tanórán kívüli iskolai tevékenységek szervesen, összehangolt módon kapcsolódnak az informatikához” (web 10). A történelem tantárgy tanítása is kínál olyan lehetőségeket, amelyeket a „digitális bennszülöttek” nyelvén és igényeik szerint tudunk megfogalmazni és kifejezni, ezáltal új ismereteket, információkat átadni és a meglévő tudást alkalmazni. Ezáltal a történelemtanárok is hozzájárulhatnak az informatika műveltségterület fejlesztési céljainak eléréséhez is. Mivel a magyarság történelmének ismerete érzelmi többletet is kínál, ezért a digitális technika és módszerek alkalmazásával, valamint a helytörténeti tartalmak becsempészésével a történelem bizonyos tananyagai még jobban érthetőbbé és élvezhetőbbé válhatnak, továbbá erősíthetik a nemzethez és a saját lakóhelyhez

való kötődést is. A következő tanulmányomban arra térek ki, miként alkalmazhatók az IKT-eszközök II. Rákóczi Ferenc alakjának megismerése és a szabadságharc feldolgozása során.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Buda András: *IKT és oktatás. Együtt vagy egymás mellett?* Belvedere Kiadó, h. n., 2017.

- Prievara Tibor: *A 21. századi tanár. Egy pedagógiai szemléletváltás személyes története.* Neteducatio Kft, Budapest, 2015.

- Racsko Réka: *Digitális átállás az oktatásban.* Iskolakultúra, Veszprém, 2017.

- Sántha Judit-Polonyi Tünde: *A digitális bennszülöttek és az iskola.* In: Polonyi Tünde – Abari Kálmán (szerk.): *Digitális tanulás és tanítás.* H. n., é. n. 27–39. http://www.puskas.kispest.hu/wp-content/uploads/2018/04/Digitalis_Tanulas_es_Tanitas.pdf

- Web 1 = http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/nat_070926.pdf (Letöltés: 2020. 01. 12.)

- Web 2 = http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/06_blenled_04_11/523prensky_terminolgija.html (Letöltés: 2020. 01. 12.)

- Web 3 = http://goliat.eik.bme.hu/%7Emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf (Letöltés: 2020. 01. 12.)

- Web 4 = https://www.schooleducationgateway.eu/hu/pub/viewpoints/experts/how_to_address_the_challenges_.htm (Letöltés: 2019. március 29.)

- Web 5 = http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/digitalis_nemzedek/az_internet_pedagogus.html (Letöltés: 2020. 01. 12.)

- Web 6 = http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/06_blenled_04_11/523prensky_terminolgija.html (Letöltés: 2020. 01. 12.)

- Web 7 = Magyarország Digitális Oktatási Stratégiája. A Kormány-előterjesztés melléklete. Budapest, 2016. június 30. 5. <http://www.kormany.hu/download/0/cc/d0000/MDO.pdf> (Letöltés: 2020. 01. 12.)

- Web 8 = <https://kk.gov.hu/akadalymentes/digitalis-kompetencia-fejlesztese> (Letöltés: 2020. 01. 12.)

- Web 9 = <http://digitalispedagogus.hu/> (Letöltés: 2020. 01. 12.)

- Web 10 = http://kerettanterv.ofi.hu/02_melleklet_5-8/index_alt_isk_felso.html (Letöltés: 2020. 01. 12.)

